

lan över det lokalhistoriska och anekdotiska planet. Där förekom t ex inga försök att placera in den nya författningen i internationella och komparativa perspektiv.

6. Det finns numera en omfattande litteratur om katastrofteorin och dess tillämpningar på de mest kufiska områden inklusive statskunskap. En ny relativt sansad bok i detta ämne är P T Saunders "An introduction to Catastrophe theory". Cambridge University Press 1980. Där finns även en aktuell litteraturförteckning.
7. Somit, A, *Biology and Politics*. (Mouton 1976). Boulding, K E, *Ecodynamics*. (Sage Publications 1978).

Diskussion om nazismen och dagens terrorism i Tyska förbundsrepubliken. Aktuella spel- och dokumentärfilmer

I Västtyskland har sedan något år tillbaka pågått en stor diskussion om synen på Adolf Hitler, nazismen, judeutrotningen och dagens terrorism. Det har varit en het diskussion, som i sin subjektiva iver saknat all kritisk distans. I centrum för uppmärksamheten har stått böcker, tidskrifter, men framför allt spel- och dokumentärfilmer. Det är å ena sidan filmer, som behandlar Adolf Hitler och nazismen, å andra sidan filmer om dagens terrorism.

Dels är det "Hitler – en karriär", som redigerats av Joachim C Fest, chefredaktör för den ansedda tidningen Frankfurter Allgemeine Zeitung, vidare Hans-Jürgen Sybergers "Hitler – en film från Tyskland", den amerikanska TV-serien "Holocaust", samt Jochen Bauers dokumentärfilm "Geheime Reichssache." Dels är det kollektivfilmen "Deutschland im Herbst".

Fest hävdar på tvivelaktiga grunder, att Hitler var en stor personlighet, förd bakom ljuset av sina hantlangare, och därför oansvarig för judeutrotningen. Ett flertal västtyska tidningar har värderat filmen som nykter och saklig. Syftet har varit att ärerädda Hitler. Omvärderingen av Hitler är emellertid gåtfull. I hans självbiografi "Mein Kampf" framgår det tydligt vad Hitler anser om judarna. De är lägre stående människor, som man fick förfölja och förnedra. Judestjärnan var likaledes ett påhitt av Hitler. Och evakueringen av judar från Tyskland och Polen till Ukraina hade Hitler i sin obarmhertiga nit själv ombesörjt. Han såg i den internationella judendomen sin och Tysklands värste fiende. Hitler har därtill föreslagit och gett order om att sjuka tyskar skulle avlivas, eftersom dessa var livsodugliga för att bereda plats åt mindre sjuka människor. Med den värderingen av människor i allmänhet är det helt förståeligt varför han ville utrota judar.

Enligt den brittiske författaren David Irving i hans nyligen utkomna bok "Hitlers war" finns det inga skriftliga belägg för att Hitler låg bakom judemorden. Å andra sidan menar författaren att det finns bevarat dokument, som anger att Hitler förbjudit dessa.

Fest undviker att värdera Hitlers judeuppfattning. Hans film som är två och en halv timme lång, ägnar litet utrymme åt judefrågan. I stället döljer inte Fest sin enorma förtjusning över att Hitler som karaktär och konstnär. Han beskriver honom som "en stor man" och som "ett energiknippe". Filmen följer Hitlers liv från hans barndom till hans sista dagar som statsman. Det är ingalunda en dokumentärfilm som sakligt och neutralt förklarar orsakerna till Hitlers politiska framgång. Fest drar inte heller några slutsatser av social, politisk och psykologisk natur som motiverar Hitlers besatthet av makt och inflytande. Det förefaller snarare så att Hitler var utsedd att leda den tyska nationen.

Fest utnyttjar för den skull masscener, som är hämtade från olika filmarkiv, i vilka fanor och banér, hakkors och utsträckta händer speglar redigerarens barnsliga förtjusning i Hitlers faderliga välvilja. Han ger inga som helst upplysningar om varför Tyskland utvecklades till en diktatur: depressionen och Hitlers beroende av konservativa, nationalistiska och antirepublikanska grupper, som stödde honom med pengar. Varken klipningen, musiken eller kommentatorn försöker kritiskt värdera Hitlers person och de propagandamedel med vilka han kunde styra den tyska befolkningen: film, radio och press. För Fest förefaller det som om nazismen och Tredje Riket var en enda lång folkfest, som pågått i tretton år och som borde pågå ännu. –

"Hitler – en karriär" är till skilnad från Erwin Leisers "Den blodiga tiden" och "Dö för Hitler?" en tvivelaktig partsinlaga. Den visar hur en aningslös publik kan påverkas till att tro på Hitler som en "god människa". Flera människor bland publiken reste sig upp och applåderade under den föreställning jag bevistade i Berlin. Förklaringen är att Hitler karaktäriseras som om han vore "snäll" och "god". Han älskar barn, djur och de små i samhället, han bygger vägar och avskaffar arbetslöshet, han slåss mot kommunism och mot antinationella krafter. Enligt Fest är han mestadels oskyldig, och ren, en tragisk – hjälte, som svarar högt i det blå och som lever med sina ideal om det s k goda samhället. Det upprörande med Fests aningslösa propaganda är att unga människor, som inte känner till den historiska bakgrunden, vilseleds i sina värderingar av Hitlers karaktär. Visserligen var han en sammansatt och ingalunda obegåvad person, som onekligen aktiverade unga män och kvinnor för att bygga upp den tyska nationens välstånd. Men han var ingalunda god och välvillig, snarare motsatsen. Ibland hatisk mot främlingar och fiender.

Den amerikanska TV-serien "Holocaust" som bygger på en roman av Gerald Green och som regisserats av Marvin J Chomsky utgår likaså från det förflutna, Tysklands kollektiva skuld känsla. I USA har 120 miljoner människor sett den och i Förbundsrepubliken Tyskland cirka 12 miljoner. Till skillnad från tidigare teaterpjäser, som behandlar nazismens utrotning av judar, bl a Peter Weiss "Rannsakningen" har serien upprört åskådarens känslor och blivit föremål för heta diskussioner.

"Holocaust" har varit viktig för att den förmått lyfta på slöjan av okunnighet om judemassakern. Men den har gjort det på ett i högsta grad tvivelaktigt sätt. Frågan är om en sådan här popularisering av en tragisk, historisk händelse är motiverad. Om det är moraliskt försvarligt att sända en serie, som är förenklad och förvrängd för att den skall sätta igång en debatt om massmorden på en minoritet. Det finns risk för avtrubning – kanske en brutalisering om en sådan här händelse utnyttjas för att beskriva massavlivning, tortyr, våldtäkter m m inte för att sätta in förloppet i ett historiskt skede och förklara varför det inträffade.

"Holocaust" har inte kommit med några trovärdiga historiska förklaringar, hur och varför så många människor – inte enbart nazister medverkade till att miljoner judar, handikappade och sjuka, gamla, krigsfångar m m totalt elva miljoner människor misshandlades till döds, mördades i massgravar och drevs in i gaskamrar till en fasansfull och plågsam död. Ej heller har serien kunnat förklara varför man föraktade judarna och varför människor i allmänhet var så ointresserade av händelseförloppet.

Judeförföljelser är ju ingalunda något nytt, det har förekommit sedan århundraden och i alla länder. Många psykologer har ambitiöst försökt förklara varför just denna minoritetsgrupp utsatts för sådana angrepp. Den vanligaste förklaringen är att sådana förföljelser äger rum i samband med ekonomiska, sociala och politiska förändringar.

Hans Jurgen Syberbergs "Hitler – en film från Tyskland" fortsätter diskussionen om Hitlers roll i judeutrotningen. Filmen är indelad i fyra delar: "Tänk på Tyskland" (inledningen till en dikt av poeten Heinrich Heine), "Nattetid", "Apokalyps" och "Slutet för Europa". Den är inspelad på fyra veckor i Bavaras filmstudios på en budget av 1 miljon DM, finansierad av västtysk TV och av staten. Filmen som planerats under fem år, är höjdpunkten i Syberbergs karriär. Den är ett sätt att avsluta ett projekt, som gått ut på att värdera (omvärdera) historiska personer. Tidigare har Syberberg plockat fram Ludwig II, Richard Wagner och Karl May. Det, som dessa personer har gemensamt är deras nationella stolthet, nostalgien inför ett förlorat hemland. Hitler, som

är den längsta av dessa fyra filmer, rekonstruerar Tredje Riket genom stillbilder, som projiceras bakom kameran och som reflekteras genom en spegel in i linsen. Skådespelarna agerar framför en stor scen. Bildernas djup suggererar man fram genom att placera dektoren framför scenen och genom att bygga trappor, avsatser och plattformar som koreografiska vilopunkter.

Syberberg har i ett västtyskt TV-program förklarat varför han gjort filmen: "Vi höjer inget anklagande finger eller menar, att allt var Hitlers fel och att resten av oss kan gömma sig bakom hans skamfilade rygg. Inte så, att vi förlåter Hitler, vi visar bara fram honom. Det är ett annat sätt att mildra hans handlingar. Vi skulle vilja reducera hans vanära en smula och sprida skulden, den kollektiva skuld som ingen ville erkänna efter kriget. Denna skuld vilar även på våra axlar. När jag ser mig omkring upptäcker jag, att vi fortfarande är förtjusta i samma saker, för vilka Hitler gjorde reklam."

Syberbergs uttalanden har väckt indignation hos internationella och tyska kritiker. Hans Hitlerfilm, som visats i svensk TV, skulle ha spelats i Cannes och Berlin under respektive filmfestival 1977. Men regissören drog i sista minuten tillbaka sin film. I Berlin lät han publicera ett 16 sidor långt brev i festivalstidningen, i vilket han förklarade, att den tyska filmen är död och att Tyskland är en förlorad nation.

Hur man än värderar Syberbergs sätt att handskas med internationella opinioner måste man bedöma hans uttalanden som tvivelaktiga. Om man analyserar hans film finner man, att denna har samma försåtliga innehåll som Joachim C Fests entusiastiska bilder av pappan och landsfadern Adolf Hitler, alltid leende och vänligt tillmötesgående.

Mer kritisk mot den nationalsocialistiska läran och mot Hitler är Jochen Bauers i "Geheime Reichssache", som skildrar processen mot de militärer, som den 20 juni 1944 försökte mörda Hitler. Ledaren för sammansvärjningen var greve von Stauffenberg. I ett uppmärksammat radiotal förklarade Hitler sedan han undkommit med livet i behåll, att konspiratörerna var en liga brottslingar, som skulle oskadliggöras. En våg av ohyggliga förföljelser svepte fram över Europa. Nära 5 000 människor blev avrättade, ofta på ganska tvivelaktiga grunder. Historiker har tidigare inte vetat om att det funnits en filmupptagning av rättegången mot de åtalade militärerna.

Bauer sätter i händelsen i sitt historiska sammanhang och låter dokumentärbilderna tala för sig själva. Det är ganska upprörande intermezzon, som skildras, helt oskyldiga människor anklagas för delaktighet i attentatet, däribland en katolsk präst, som tagit mot en bikt och därmed blivit insatt i komplotten. Bauer försöker att

rättfärdiga von Stauffenbergs handlingar och det är ett sätt att vinkla reportaget, som inte är sakligt. Von Stauffenberg insåg visserligen att Tyskland skulle krossas om inte Hitler dödades, men Bauer är okritisk i sin bedömning av von Stauffenbergs egentliga motiv. Han var ju officer i Hitlers armé och hade tidigare, plikttroget utfört alla order. Von Stauffenberg hade blivit allvarligt sårad i Tunisien, hans bil hade exploderat i ett minfält, varvid han förlorade vänstra ögat, högra handen och två fingrar på den vänstra. Under sin sjukdomstid gick han igenom en svår kris och började ifrågasätta Hitler och nazismen.

Vad som saknas i "Hitler – en karriär", "Holocaust", "Hitler en film från Tyskland", är den kritiska distansen och förmågan att analysera varför nazismen kunde växa fram i Tyskland. Även om Jochen Bauers film kritiserar nationalsocialismen är den ingalunda opartisk. "Geheime Reichssache" följer således upp den våg av självprövning den tyska filmen visar upp idag.

Kaj Wickbom